

Det har gått 20 år sen
Radio Nord härjade fritt

Piraterna på Bonjour sköt Sveriges radios lyssnar- siffror i sank

■ "Turtle vax-vax-vax-vax-vax! Din bil blir snyggare med Turtle vax-vax-vax-vax!"

"Jag går till Broddmans-Broddmans-Broddmans, med 20 procent på nästan allt i foto!"

"Krasch! Mamma, det höll! Duralex är nitton gånger starkare än vanligt glas!"

Reklam, reklam och återreklam.

Det var den före detta gamla vedskutan M/S Olga av Hamburg som hade återuppstått i ny skepnad — Radio Nord!

Med sin sändare på 10 kilowatt låg hon ute på Östersjön och skvalpade. Nu omdöpt till M/S Bon Jour.

Med sitt fräcka program — musik 24 timmar om dygnet, färsk nyheter på heltimmen, humor och tävlingar i en salig röra, tog hon över en natt tre miljoner svenska radiolyssnare på sängen.

I sexton månader fick man hålla på. Sedan tystades den av svenska regeringen.

Men minnet av "piratradiation" lever kvar — varje dag — i riksradios program tre!

Det var Radio Nord som till slut såg till att vi fick melodiradion.

— Sveriges melodiradio, vad har det blivit av den? Sveriges snackradio... Satan! säger Jack Kotschack, grundaren av Radio Nord.

— Så länge Sveriges Radio hade konkurrens av oss var den bra. Nu är den helt värdelös. Av en timmes melodiradio, snackar dom ju i 47 minuter!

Melodiradion startade redan två månader efter det att Radio Nord hade premiär.

I radiohuset hade man fått

Radio Nord blev
en enorm
succé från första
stund.

Lyssnarna ville
hellre höra
glad musik än
monopolradions
tråkiga före-
drag och sjö-
rapporter.

AV GÖRAN KARLSSON

skrämselhiicka av den nya eterkometen som stal allt fler lyssnare av Sveriges Radio.

Cheferna på Sveriges Radio med Olof Rydbeck i spetsen var inte alls roade av konkurrensen från Radio Nord.

— På Sveriges Radio gick det ut generalorder från Rydbeck att ingen medarbetare fick lyssna på oss. Rydbeck var också den som stoppade en fotbollsmatch som vi hade planerat med kollegerna från Sveriges Radio, säger Kaj Karlholm, numera välkänd radioröst på TT.

Radio Nord blev succé. Opinionsundersökningar visade att det var fler som lyssnade på "piratsändaren" än på Sveriges Radio, till och med efter det att melodiradion hade satt igång.

Jack Kotschack håller fortfarande hårt på den policy som räddade på Radio Nord: Högst tolv minuter tal per timme inklusive reklamen.

Ovan: Jack Kotschack flankerad av hallåmannen Gert Landin och den amerikanske konsulten Bok Reitzel. T. h. Jack Kotschack.

Piratradioschefen Jack Kotschack framför sändarskutan Bon Jour. Eterkometen som fick Sveriges Radio att tänka om.

— Det måste vara ett högt tempo. Ingen ska behöva stänga av radion för att det är tråkigt, menar Jack Kotschack och tillägger:

— Sveriges Radio somnar man gärna om till — men vaknar, nej!

Idag är Jack Kotschack 66 år gammal och pensionär. Han är en tennisälskare av stora mått, och missar aldrig sina fyra träningstider i veckan.

Tillika är han ordförande i Sveriges Tennisveteraner, och i dagarna ger han sig iväg till Sydamerika för att delta i en tennisturnering tillsammans med bland annat Ulf Schmidt och Sven Davidsson.

På frågan om han saknar Radio Nord kommer det ett rappt JA till svar.

Om vi bara får en fri radioverksamhet i Sverige så lovar jag att Radio Nord kommer tillbaka...

Hälften av året bor Jack Kotschack i Sverige och resten av tiden tillbringas han i Cannes — denne Helsingforsfödde man, som flyttade till Sverige redan som 25-åring och fick sin första anställning på Eskilstuna Smide AB.

Äventyret Radio Nord började annars mest av en slump.

Året var 1959 och Jack Kotschack hade besök i Stockholm av några amerikanska affärsmän. Man skulle tillsammans planera ett filmprojekt.

Men när amerikanerna, som var vana att höra musik dygnet runt och överallt, slog på radion och fick höra föredrag blandat med sjörapporter och teater, stod de alldeles handfallna.

— No music?
— No music! svarade Kotschack.

Planerna ändrades. Filmprojektet sköts på framtiden och istället började herrarna att planera för en svensk kommersiell radiostation. En station som senare skulle komma att bli Radio Nord.

Avdankad vedskuta

Amerikanerna kontaktade några penningstinna oljemiljonärer i Texas och snart var det ekonomiska löst.

En gammal avdankad vedskuta som låg i Hamburgs hamn köptes för fyra miljoner och rustades upp till ett moderniserat sändarfartyg samtidigt som den sattes under bekvämlighetsflagg.

Den första i mars 1961 ankrade man på internationellt vatten utanför Nynäshamn. Radio

Nord skulle gå ut i etern för första gången.

Men i samma ögonblick som sändaren knäpptes på slog stora eldkvistar ut från antennen — kortslutning.

Samtidigt utbröt den värsta stormen på tio år i området. Seve Ungermark, nyhetskillen på Radio Nord, numera reporter på Rapport, berättar.

— Inte ens kaptenen hade varit med om något värre. Han kom intrusande till oss och skrek flera gånger: "Det går åt helvete, båten kommer att kantra!"

— Via radion tog vi kontakt med en lotsbåt som kom ut och assisterade oss i sjönöden. Samtliga ombord hoppade i lotsbåten, och jag glömmer aldrig hur kaptenen stod på Bon Jour och kastade över alla sina resväskor i lotsbåten. Han trodde verkligen att slutet var nära.

Skepparen fick nog

Men stormen bedarrade och nästa dag kunde man åter ge sig ut till Bon Jour, som mot alla odds fortfarande var "vid liv". Men den gode skepparen kom aldrig tillbaka — han hade fått nog. Senare kom det fram att han bara hade tillstånd att föra sina fartyg i Mälaren, och inte ute på öppna havet...

Sändaren reparerades och den åttonde mars kom så äntligen premiären för Radio Nord.

Den första skivan som gick ut i etern var "Radio Nordvalsen", en specialkomponerad melodi av Evert Taube.

Evert svarade också för ett bejublat reklamslag där det gällde att göra en spot om apelsiner på 60 sekunder.

Men smillet kände inga gränser, utan improviserade i två minuter och så fick det bli.

Den första tiden spelades programmen in i studiokalor på Kammakargatan i Stockholm.

Men så småningom kom man att direktända allt fler program, och under slutskedet av äventyret Radio Nord, sändes nästan hälften av alla program direkt från Bon Jour.

— Ibland stormade det så våldsamt att man fick gå ut och ställa sig vid relingen och spy, och sen rusa in och lägga på en ny skiva, säger Kaj Karlholm.

Kaj Karlholm var en av nyhetsuppläsarna ombord. Ibland skojade han friskt med kollegerna på Sveriges Radio när han mitt i en sändning ironiskt påpekade:

(Forts. från föreg. sida)

Radio Nord-lucian och hennes tärnor var så sjösjuka att de bara kräktes

— Idag har vi inga speciella nyheter, men välkomna att lyssna igen i morgon.

Trots sina små resurser var nämligen Radio Nord ofta först med många stora nyheter. Några exempel är Jurij Gagarin, den första människan i rymden, Kubakrisen och Dag Hammarskjölds död.

Ibland kunde Karlholm vara riktigt "elak" och säga: — Visst är det väl bättre med en station i det våta än två torra....!

Han syftade på Sveriges Radios program ett och två som stängde redan tidigt på kvällarna, och vars program ofta bestod av sjörapporter, långa och många föredrag och annat prat....

Nyhetserna fick man främst genom att avlyssna nyhets-sändningarna från engelska BBC och Voice of America. Dessutom hade man tillgång till material från flera utländska nyhetsbyråer.

En del av hallmännen kände sig naturligtvis väldigt nervösa när de plötsligt skulle till och prata i radio.

En nyhetsuppläsare försökte bota sin "mikrofonrädsla" genom att ta sig några riktiga busgroggar före sändningarna. När han sedan skulle presentera nyheterna, var han väl inte i allra bästa form, utan läste gårdagens nyheter....

Torrlagt ombord

När det sedan var dags för väderleksrapporten, reste han sig upp ur stolen, öppnade fönstret och tittade ut på böljorna och sluddrade:

— Jodå, det blir nog fan väder idag också....

Efter den episodens förbjöds all spritförtäring ombord på Bon Jour.

Trots detta smusslades det dock en hel del med den varan.

— Flera handelsfartyg passerade Bon Jour varje dag så det var inte alls svårt att byta till sig flaskor mot hälsningar i radion, berättar Ivo Grenz, numera reporter på Aktuellt.

— Och jag minns den där Kaj Karlholm. Han var en riktig luring. Kaj lyckades nämligen låna skarvsladdar till mikrofonen av kollegerna på Sveriges Radio. Det var väl tio meter han lånade, och sen satt vi uppe på däck i solen och pratade direkt i radio.

Eftersom Radio Nord var fristående från samhällsinsyn, byråkratiska regler och förordningar var det heller inte så noga med det etiska i programmen.

När Svenska Tobaksbolaget till exempel nekade Radio Nord att göra reklam för den amerikanska cigarrätten Camel inleddes en bitter hatkampanj mot samtliga svenska cigarrättmärken.

— Vi var ett par grabbar som satt i studion och varje gång vi rökte svenska cigarrer hostade vi och spottade så mycket vi orkade, och bara snackade skit om dom svenska cigarrerterna.

— När vi sedan plockade fram Camel eller något annat amerikanskt märke satt vi och njöt och blossade så det stod härliga till, berättar Ivo Grenz.

— Efter den hatkampanjen dröjde det inte länge förrän vi fick göra reklam för vilka cigarrättmärken som helst. Tobaksbolaget hade fått nog.

Och medan fartyget rullade i stormarna satt hallmännen som Gert Landin, Seve Ungermark och Larsan Sörensson, och tog spjärntag med både armar och ben för att inte ramla ur de fastspikade stolarna.

Och vem minns inte program som "Toner för miljö-

ner", "Låten från Båten", "Välkommen ombord" och "Top 20".

Program som senare kopierades av Sveriges Radio och kallades för Svensktoppen, Kvällstoppen och allt det där.

"Top 20"-listan röstades fram av lyssnarna själva som fick skicka in brev och namnge tre favoriter.

Inför det första programmet plockade hallmännen ut ett 30-tal skivor som lyssnarna hade att välja mellan.

Av dessa skivor valde man på skoj ut en helt okänd låt med en lika okänd artist. Både artisten och skivan kom från Hawaii där skivan var precis lika okänd.

Sångaren hette Jay Epay och han stänkade fram i "Putti putti". En skiva som snabbt kom att bli en landsplåga efter puffen i Radio Nord.

Ett vanligt inslag i Radio Nord var så kallade kändisar som ideligen intervjuades i studion.

Vemodig tillbakablick

Gert Landin, välkänd radio-röst på Sveriges Radio berättar:

— En gång när Zarah Leander var gäst i studion skulle Jack Kotschack imponera med vår nya interntelefon som inte alls var så vanlig på den tiden.

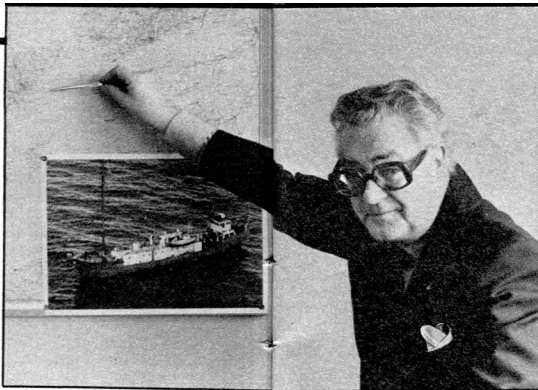
— Dom satt där vid ett bord och Jack log mot Sarah och sa: "Om du bara visste vad många skivor med dig vi har här på Radio Nord. Vänta ska du få höra."

Kotschack tryckte på en knapp och ropade in till gram-mofonarkivet och frågade. Svaret kom blixtnabbt.

— Ah, den där karringen har vi väl ingen skiva av! Zarah gapskrattade och Kotschack rodnade.

Det är med ett visst vemod som Gert Landin blickar tillbaka på Radio Nord.

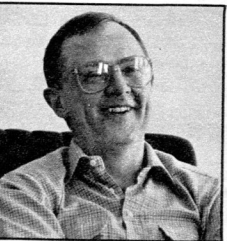
— Det var roligare på den tiden. När man själv lade på

Kaj Karlholm pekar ut positionen för Radio Nord.

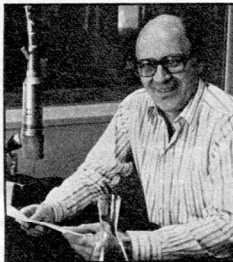
Seve Ungermark var nyhetsuppläsare ombord.

Sten Hedman svarade för programmet "Nordmorgon".

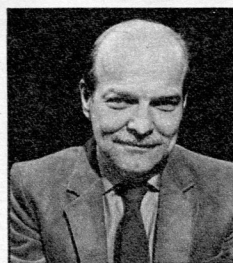
Larsan Sörensson — snabbpratande DJ som tidigt blev lyssnarnas idol.

Gert Landin fick både pajer ochslipsarfrånbeundrarna.

Anita Lindmottar Radio Nord's hederspris för vec-kans topp-låt — "Sånt är livet".

Ivo Grenz, nu på Aktuellt, läste nyheter på Bon Jour.

sina plattor och kunde komma in i programmet precis när man ville. Det fanns lite spontanitet över det hela.

— Och alla grejer som folk skickade till oss. Jag minns speciellt en gammal dam uppe i Hagfors som hela tiden skickade blåbärspajer ut till båten. Hon tyckte att vi behövde något gott när vi satt där ute och frös....

— Och alla virkade slipsar och vantar....

Tävlingar var något som man ofta körde med. Det var ett sätt att både få och behålla kontakten med lyssnarna.

En tävling som rönte ett enormt intresse var det mycket omtalade isblock som Radio Nord-gänget hade placerat vid kajkanten på Strandvägen i Stockholm.

Någonstans inne i isblocket låg en diamantring görd och det gällde för lyssnarna att gissa vid vilket datum och klockslag som isen skulle smälta. Den som gissade rätt skulle få ringen i pris.

Men polisen tyckte att isblocket utgjorde en trafikfara så man var tvungen att flytta på blocket flera gånger.

Till slut placerades det ute på landet hos några bekanta till Jack Kotschack.

Varje morgon presenterade

dam som hade missat horoskopet. Hon ville veta vad som så att säga gällde för henne den dagen. Då blev man ju verkligen skrämd och började fundera vad det egentligen var som man höll på med, berättar Kaj Karlholm.

Kontakt med lyssnarna var väldigt livlig. Folk ringde ut till Bon Jour och önskade skivor, eller bara hälsade till "Kalle" i Örebro.

Sändarfartyget var också ett populärt urlyktsmål för seglare, och det berättas att flygplanen navigerade efter stationens täckningsområde.

Myndigheterna gjorde dock allt för att stoppa Radio Nord och det dröjde inte länge förrän televerket bröt telefonförbindelserna med fartyget. Det var endast om fartyget råkade i sjönöd som förbindelserna återigen öppnades.

Det enda sätt som man nu kunde kommunicera med fastlandet var genom att smyga in kodmeddelanden i sändningarna.

Men chefspiraten Jack Kotschack ville inte att lyssnare och annonsörer skulle få nys om alla problem som fanns ombord, så detta stoppades snart nog.

Istället började man spela in meddelanden till fastlandet på band, och sände det med dubbel hastighet klockan fyra varje morgon. Metoden avslöjades dock av en dagstidning, och nu började man istället att spela banden baklänges, vilket gjorde det betydligt svårare för lyssnarna att dechiffrera meddelandena.

De program som spelades in i studio i Stockholm flögs ut till Bon Jour, tillsammans med tidningar, och lyssnarbrev som stoppades i en cylinder och som i sin tur släpptes från flygplanet när det kom fram till båten.

Gräddtårta med flyg

Så småningom började besättningen att beställa allt möjligt. En dag blev killen på Kammakargatan trött på alla dumma saker som beställdes och laddade cylindern med en gräddtårta. Tårtan kom fram praktiskt taget oskadd!

Sten Hedman, som stod för programmet "Nordmorgon", numera skvallerkronikör på Damernas Värld, minns följande episod.

— Vi ordnade med luciatåg som åkte runt lute varstans i Stockholmstrakten och lussade. Naturligtvis skulle dom även komma ut till oss på Bon Jour på luciadagens morgon.

— Och visst kom dom. I en liten båt allihop. Men det stormade så jäkligt så dom kunde inte gå ombord på sändarfartyget.

— Vi kunde bara stå och titta på hur lucian och alla hennes tärnor stod som ett pärband vid relingen och spydde....

De grammofonskivor som spelades i programmen fick man i utbyte från grammofonbolagen, men att dessa istället fick gratis reklamtid i programmen.

Under den tid som Radio Nord var i farten annonserade mer än 400 företag och firmor över stationen. Men ibland gick det alldeles på tok.

Annonsören för Certina härsknade verkligen till när man ideligen meddelade fel tid när reklamen skulle köras.

Dödsstöten

Nu gick det ut order att man var tvungen att gå in i sändningen när reklamen spelades upp och spika den rätta tiden.

Men ibland glömdes det bort. Man kunde sitta och läsa en tidning eller göra nåt annat, och så plötsligt hörde man då den här reklamen. Då blev det verkligen panik. Man kunde få springa genom nästan hela båten, slita upp dörren till studion och flåsa ur sig ett "Certina tic tac tic tac 11.43 — Certina tic tac tic tac — Certina — rätt tid!", minns Sten Hedman.

I februari 1962 kom dödsstöten för Radio Nord. Riksdagen presenterade lex Radio Nord, som innebar att all verksamhet på fastlandet som stödde den "illegala piratradiosändaren", skulle betraktas som kriminell.

Dessutom förklarade man all reklam och annan annonsering över Radio Nord som olaglig.

Slutet för Radio Nord var ett faktum.

Den 30 juni klockan 24.00 tystnade Radio Nord för gott. Man avslutade med ett tio-topp-program som presenterades av den snabbpratande discjockeyen Larsan Sörensson.

På skivtallriken snurrade bitterljuva melodier som "Så länge skutan kan gå", "Sånt är livet" och "Stick iväg Jack"....

Efter radiotystnaden återstod bara offret till havsuden Neptun. Man valde att förära denne gud den mest öronpinande reklamen som någonsin avlyssnats i detta land: Broddmans-Broddmans-Broddmans, med 20 procent på nästan allt i foto!